

Дејан Алексић

ЧЕШАЉ

Није га нарочито погађала извесност да ће рано остати без косе. Глава с пристојном фризуром била је одавно превазиђен предуслов мушког шарма. Уопште узев, длаке већ поуздано губе историјски значај у схватању лепоте тела, одлучног да се ослободи трагова човековог сумњивог порекла. Наступа епоха телесног чистунства, без вишкова и рудимената, праћена оптерећујућим култом здравља. Зато би рутину јутарњег прикупљања опалих власи с јастука обављао без мучних осећања која призивају мисли о губицима. Све до оне суботње вечери, испрва налик на безмало све претходне – ако се изузме ситно неочекивано откриће. На прву помисао, детаљи не управљају судбинама. Посебно код уверених у то да иза судбине постоји одређен *виши* план, што није био део његових начела. Појам судбине разумео је пре као превазиђен облик људске потребе да се правда сопствена слабост. Више је волео појам *ришуал*. Почев од саме звуковне структуре те речи, све до њеног древног порекла.

У понављању малих *ришуала*, којима је одржавао привид уредног живота, одлазак у позориште суботом наметнуо се као један од важнијих. По изласку из загушљиве сале најпре би се сјурнио до тоалета и жмурећи отплатио дуг физиологији. Неколико десетина секунди испуњених уринским жубором било му је довољно да иза затворених капака уреди утиске о представи. Обично су га остављале равнодушним. Покушаји налажења новог сценског језика и форми постали су страшна гњаважа. Управо тако би, да има коме, без задршке и рекао: гњаважа. У таквом сажетом опису налазио је сву потребну изражајност да о некој ствари суди с презиrom који још не прелази у увреду. Тако је уједно задржавао право пред самим собом да и даље одлази на премијере, мада је неретко помишљао да дигне руке од те бескорисне навике – да се ту радило само о навици. Обиље спорих и једноличних дана није му препуштало ништа друго сем да повремено направи какав чворић на нити која се намотавала око празног средишта. То су биле навике – чворићи и петљице на калему његовог времена. Готово да је могао да осети како дланом задовољно прелази преко тог квргавог клупка. Волео је неравнине, рељеф и сваковрсне грбе што у простор уносе немир једнак животу. Глатке површи биле су повод за потиштеност и клонуће. Ако је губитак косе уопште и будио некакву зебњу, за њу није било другог разлога осим при мучном замишљању сопственог темена, глатког и усијаног на летњој жези.

Редовни одласци у позориште свакако су надрастали пуку навику. Понављао их је следећи у томе, како се упрошћено каже, неки дубљи смисао. Није било сасвим јасно какав, али смисао често у таквој нејасноћи налази доброг савезника. Могао је то да осети и одмах иза тог осећаја следио је мали смешан спокој, сличан физиолошком миру после пражњења бешике. Овог пута се чак и осмехнуо свом одразу у огледалу док је прао руке. Из позоришног фоајеа допирали су гласови публике, углађеног одреда који прелази границу између артикулисане илузије и обичне збиље.

Одувек му је био одбојан жагор јавног културног живота, звучно мливо бескорисних умних парола и досетки од којих памет остаје на ветрометини.

Отресао је мокре шаке и, схвативши да у тоалету нема убрусног папира, накратко пружио руке испред себе, као месечар. Потом је посегнуо у унутрашњи џеп капута. Платнене марамике, та превазиђена хигијенска тековина, према његовом схватању реда и даље су имале снагу симбола у којем се укрштају елеганција и достојанство. Време и обичаји понекад неправедно прегазе достигнућа чију су вредност потврдили векови трајања. Ко је измислио марамике? Стари Грци? Римљани? Сигурно не средњовековно монаштво с доктрином негирања приватне својине. Барок, засигурно свет барокне властеле. Или рококо снобови. Требало је отирати масну шминку и све оне вештачке младеже. У сваком случају, није могао да замисли ништа одвратније од смотуљака употребљених папирних марамика за које рука у џепу запне тражећи кључеве или новчаник. Дакле, марамица је, испеглана и уредно пресавијена, чекала на тачно одређеном месту. Ова за којом је посегнуо имала је чак и монограм, плавим концем извезено „А” у чије значење није имао жељу да проникне. Једнословни вез био је сасвим довољан траг смисла, јасан и без доказивања. Можда се управо зато вера у утврђен поредак ствари срушила као пешчана палата када је уместо марамике у џепу капута напишао – чешаљ. Испрва се устезао да га погледа, као да ће га извучена на видело ова ствар изложити нечему непријатном. Никада није поседовао чешаљ, ни у време када је то могло имати смисла. Још једном се срео са сопственим ликом у огледалу. Тоалет је био празан, али властити одраз уме да запрети силином незгодног сведока. Прешао је врхом кажипрста по зупцима чешља и даље га држећи у заточеништву џепне таме. Или је, заправо – таква му мисао севну кроз свест – он сам био заточеник, с руком смешно заденутом у унутрашњи џеп капута, донекле погнут, спречен да у таквој пози изађе напоље. Напоследку, мозак тражи да тачност налаза потврде и друга чула. Био је то црн мушки чешаљ, с поузданом историјом употребе, на шта су указивале ситне бразготине у пластици и један поломљен у низу оних ситнијих зубаца. Једва се снашао да га не испусти. Држање туђих личних предмета у рукама изазива нарочиту врсту nelaгоде. Случај се компликује уколико нас таква ствар подсети да смо обележени извесним мањком који ту ствар, гледано из наше перспективе, чини бесмисленом. Накратко се сетио давнашње сцене из продавнице ципела, богаља што се ногавица подвигених до трупа воза колицима између рафова. Кошчате шаке огрубеле од бескрајног покретања точкава, качкет искрзаног обода, виндјакна замашћена и тешка на сам поглед, с два потамнела ордена место дугмади. Памти и његов иритирајуће ведар израз лица, тај задовољни збир кривуља и сенки који зовемо портрет. Прави јеретички инцидент, фанатик залутао у светилиште погрешне вере, цинизам под којим ври кисела крв. Сећа се и да је једна жена у радњи нагонски повукла дете ка излазу. Иза погледа потонуло у тужну очну воду горео је презир: прашино двоножна, власници корака и ђонова, светино што хабаш овај жалосни земаљски шар!

Ка гардеробном пулту, нема друге. Тамо је онај ливрејисани момак, с осмехом банкарског чиновника. Мора бити да он потписује ову забуну. Просто је: при преузимању капута, бунди и сакоа ствари могу да испадну и потом заврше у погрешном

цепу. Јасна ствар. Хитајући преко мермерног хола, стискао је чешаљ попут крунског доказа. Зупци заривени у меки длан сведочили су да је у праву. Момак за пултом већ је приметио његово журно ближење – одлучност човека који истерује правду, сладак победоносни хир. Један остарели пар помакао се у страну. Групу студенткиња обузе кикотање. Свестан да постаје средиште пажње, он осети благе трнце у потиљку, али – не, ништа га неће спречити да ово приведе логичном исходу. Хоћу објашњење! – рече, хватајући се за пулт као несигуран пливач за ивицу базена. На призор проћелавог посетиоца који му маше чешљем испред лица од младићевог осмеха остао је само оквир без садржаја. Читаво предворје заодену тишина. Тачније речено, сав простор су запосели наједном пригушени гласови и звуци, што је од тишине створило епизодисту у напетом чину. На трен је помислио да се представа са сцене преселила у фоаје, с публиком случајно затеченом у неочекиваној, придодатој сцени. Могуће је да у том осећању није био усамљен. Тек неколицина гледалаца, али најпосвећенијих, оних које је тешко заварати идејом да позориште представља само оно што видимо између „подизања и спуштања завесе“. А у средишту драмске радње – он и млади гардеробер, с црним чешљем на средокраћу између лица. Требало је нешто рећи, али шта? Покушавао је да се сети великих драмских реплика. Макар оних које су ушле у колоквијалну употребу. Нешто знаковито, неку мудролију у коју се не сумња, опште место културног памћења. Овако истргнута из матичног сценског оквира таква реченица би могла добити сасвим нову вредност. И зашто да се не препусти игри кад му је већ запала главна улога. Напослетку је изговорио: „Ово није моје, али марамица јесте. Хоћу размену.“

Неко се накашљао, али то је била сва реакција на његове речи. Сада се тишина обрнула на своју злу страну. Палац уперен ка тлу. Промашај и губитничка тескоба. Театар апсурда у којем бесмислица не додацује даље од онога што јесте. Чешаљ у његовој руци задрхта и постаде му јасно да се он сам, а не тај ђавољи предмет, задесио на кривом месту. Ја сам чешаљ, помисли, и на тренутак га обузе дрхтање. Није ни сачекао да младић с друге стране пулта нешто каже. Тутнуо је чешаљ назад у цеп и истрчао на улицу.

* * *

Тетка није волела лешнике. Чак ни у време кад је имала зубе. Али редовно је тражила да јој доноси чоколаде с лешницима. Такав је живот, говорила је, нешто мораш да заобилазиш.

Три године у Дому за старе није јој одузело ведрину и повремену жељу да буде заједљива, што се могло разумети само као знак непристајања на слабост. Обилазио ју је недељом. Није то урачунавао у своје ритуале већ у просту људску пажњу. Као једини преостали сродник, тетка је значила последњу живу копчу с породичном историјом и пореклом. Осим тога, већ се био преселио у њену кућу, омању и помало запуштену, али на врло лепом месту. Уз неколико сличних трошних здања, практично се нудила грађевинским предаторима, спремним да за кратко време питоми изглед тог краја преобликују у колонију хладне архитектуре. Али не само њима. Приликом прошле посете у теткиној соби је затекао непознату младу жену. Кора тек олуштене наранце покривала је наслов књиге у њеном крилу. Незнанка се

осмехнула и пружила руку. Није прихватио поздрав. Коснула га је помисао да у теткинм животу постоје особе за које не зна. Још више га је узнемирило када је жена почистила остатке воћа с књиге чији наслов је био *Веруј у моју реч*. Силуета Спаситеља руку раширених преко корица оцртавала се на позадини од плавог зрачећег светла.

„Ви мора да сте...”, заустила је жена и добила изненађујуће брз потврдан одговор. Обично се није сналазио у сличним ситуацијама, али сада га је покренуо чудан и нагао страх да би своје име могао чути из њених уста. Тетка га је сигурно помињала. Причајући о себи, свакако није могла да га заобиђе. Дакле, његово постојање било је чињеница у свести особе коју до сада никада није срео. Довољно за додатну напетост. Чак и више од тога: разлог за узмицање с једне, али и повод за напад с друге стране. Није познавао осећај религиозности, нити га је привлачило припадање било каквој заједници. Верској понајмање. Колико се сећао, ни тетка није имала другачија гледишта. Њена тешка нарав одбила би и најтврђег верника у покушају да је приведе истини вишег реда. Отуда му се овај сусрет наметнуо као загонетка. Незнанкино лице је и даље носило израз спокојства за који би се могао заклети да је ствар вежбе. Тако то они раде, помислио је и на тренутак приуштио себи мало једа спрам заменице *они*.

„Видим да сте се упознали”, рече тетка улазећи у собу. Кретање леве, донедавно одузете ноге, и даље је помагала руком. Ходалица није долазила у обзир – онај изричити старачки отпор према помагалима као виду потписивања капитулације. Жена сместа поскочи ка њој, готово га одгурнувши у пролазу. Нека, могу ја то, одбила је тетка пружену помоћ. У том комешању на вратима он се осети као вишак, чак сметња. Срећом, жена је убрзо покупила своје ствари и отишла. Само је тањир с кришкама наранџе остао да сведочи о њеној хришћанској мисији. Тетка се испружила на кревет, укључила телевизор и снизила јачину звука. Увек би тако радила кад он дође у посету. И увек би то био недељни колажни програм за широко гледалиште, путујући циркус, с гостима врло различитих професија или опсесивних занимања, од лекара и понеког локалног историчара, до плесача, риболоваца, козметичара и песника наиваца. Уз пригушен тон сав тај карневалски концепт деловао је још блесавије.

Мимо силне жеље, није се усуђивао да започне разговор о тајанственој посети. Чекао је да то учини она, али разговор је кренуо на сасвим другу страну. О стању биљака у дворишту, олуку који се откачио и о рупи на огради кроз коју редовно упада суседов теријер само да би запишао руже. Иако јој је то више пута предлагао, тетка је годинама одбијала да викенд проведе код куће. Више јој се свиђало да само слуша о приликама из окружења у којем је провела живот. Као да би повратак тамо, макар и на који дан, пољуљао темеље једне нове и сасвим прихваћене стварности. Био је сигуран да посредније страх од могуће носталгије, већ напросто одлука које се тврдоглаво држала, безмало намћорлук. Ни он сам није повлађивао иначе закржљалој сентименталној страни свога бића. И најмања назнака да преко мисли пада сенка нечег дирљивог била је знак за узбуну и команду да се преко зидина душе накрену казани с катраном.

„Тај пропали адвокат, никад га нисам подносила, ни његовог глупог кера. И колико дуго та раса уопште живи, зар му није време да одапне?”, просиктала је тетка

и гурнула кришку наранце у уста. То га подсети да извади чоколаду. Жути омот је зашуштао и старица врховима прстију пређе преко чоколадног тела, квргавог од затопљених лешника. Пре него што ће почети с ломљењем комадића, као да приступа обреду, скидала је протезу која би нетом бућнула у чашу с раствором. Чоколада није за зубе, већ за језик и непце, говорила је. И још: чоколада има времена за нас. Ово друго је измицало његовом разумевању. Шта уопште значи да чоколада има времена за нас? Можда да ми немамо довољно времена за њу? Може бити, помишљао је, да тетка прави алузију на краткотрајност нашег земаљског века. Или на проклету људску природу, неодмерену у часу страсти. У сваком случају, имао је веома мало стрпљења за метафоре с чоколадом. Као што је, с друге стране, осећао снажно гнушање према начину на који је тетка једе. Ако би се у коцкици коју је стрпала међу вилице нашао лешник, њене су усне прелазиле у пољубачни облик. Тако је језику остављала простор за фино котрљање коштуњаве куглице по устима све док је не ослободи слатке растопине и врати у стање чистог плода. Затим би залиха лешника које је држала у теглици крај кревета нарасла. Знао је да њима храни птице. Измрви их ноктима и остави на прозору.

„Маријета врло занимљиво прича о греху”, промрмљала је између два сисања лешника. Стресао се на ове речи. Као да га је из тог строгог имена запахнуо хладан и воштани мирис верских одаја, а на помен греха осети како га обузима бес. Скретуно је поглед ка утишаном телевизору. Пред позадином од озарених лица из публике, неки веселац је показивао умеће свирања у чешаљ. Ништа се није чуло, али могао је да замисли како то гротескно звучи. Довољно да му тако узнемиреном припадне мука. Маријета. То име је одзвањало у сударима властитог еха под сводовима његове лобање. Из сваког судара заискрило би понеко ситно питање, које се није усуђивао да изговори наглас.

„Тако лепо уме да угланца речи, као и сви секташи”, хукну старица и одложи чоколаду на ноћни сточић. Могао је да одахне. Дакле, тетка није била лаковерна. Маријета је наивна продавачица бога која за свој производ неће добити кућу. Кућа може бити само његова, по свакој правди, па и небеској. Тамо су већ одомаћени његови трагови и мириси, тишина има облик његовог ћутања. Територијалност интиме. Унутра је створио довољно себе насупрот вањском свету, свој мали монодрамски комад без публике, без аплауза и коментара по гашењу светала на сцени. „Мада...”, тетка прекину његове мисли, „Твом течи се свиђао.” Отресла је протезу кроз ваздух и углавила је међу вилице. „Тај адвокат. Често су играли шах у дворишту. Имао је тада другог пса, много већег, али и много културнијег. Седео је мирно уз њих и пратио сваку партију. И завијао би на сваки погрешан потез свог власника.” На овом месту тетка застаде, а потом прасну у смех. „Поверовао си, зар не?” Он само слегну раменима, не знајући какав би јој одговор пријао. „Велики је то кицош био. Увек углађен, дотеран, чак и кад орезује живицу или мете око куће. Такав је долазио и код нас на та шаховска поподнева. Њих двојица би поставили сточић скроз поред капије и... Подмазујеш ли редовно капију?” Пренуо се и климнуо главом. „То ти није тешко, а много значи. Капија која шкрипи први је знак да домаћинство срља у пропаст.” Тетка за овим речима уздахну, као да има једну бригу мање. Потом савим тихо, нагло поринута у дубину сећања, изговори: „Чешаљ.” Он најпре осети

пецкање у потиљку, пулсирајућу тачку што се брзо шири у рамени грч и помућује вид. Готово да је мало и узмакао пред њом, наједном туђом и одсутном, попут за- поседнутих особа кроз које проговарају мрачне силе. Помисли опет на Маријету. Мора да та верска профитерка утврђује власт над умом његове тетке, интуиција га није преварила. Али тетка се тргну из загрљаја далеких слика. „Потезао је често за њим, за тим чешљем. Кажем ти: прави кицош. Кад год добије партију вадио би чешаљ и поправљао фризуру. Све док му једном твој теча, из неког детињастиг хира, није истргао чешаљ и зафрљачио га преко ограде на улицу.” Сада су се обоје заце- рекали. Она као да пред собом изнова види комичну сцену, а он с олакшањем што су тамне мисли о Маријети опет згасле. „А онда...” Теткино лице је нагло отврдло. „Онда је пас истрчао за баченим чешљем. Зашкрипале су кочнице. Пукло је као кад тучеш окачен тепих.” Иза кратке тишине, тетка је одвила остатке чоколаде и потопила протезу у чашу.

Напољу је мирисало на долазећу кишу. Запутио се ка главној капији. Леђима окренут домски вртлар грабуљама је чешљао травњак према камарама сувог лишћа.

* * *

Није одмах отишао кући. До увече се бесциљно возио градским линијама, ме- њајући трамваје и аутобусе случајним одабиром. Лица, возила и зграде убрзавали су смену покретних призора тако да се његов поглед повремено повлачио ка уну- тра, према сликама иза очију. Може ли се бити гласник између два подељена света? Пожелео је да осети тугу, али није налазио више од равнодушности.

И пре него што ће закорачити у своју улицу видео је одсева плавог светла што ритмично засеца високу ноћ. Кола хитне помоћи се сјурише поред њега нестајући међу зградама, а за њима и суседов теријер у трку. Тек онда се зачула сирена. По- дигао је крагну капута и руку заривених у џепове стајао пред својим двориштем све док је могао да чује тај звук. Није му се улазило у кућу, али постајало је хлад- није и дворишна капија најзад грозно шкрипну.

На столу су га сачекали остаци ручка. Вољу за вечером изгубио је делом због тога, али више због теткине управо пристигле поруке: „Следећи пут ми донеси и неку бомбоњеру, да имам чиме да понудим госте. Маријету сам послужила лешни- цима.”

Укључио је телевизор и бесциљно мењао програме. Задржао се на емисији о мистеријама древних цивилизација. Обично би му се приспавало од монотоног гласа наратора, али сада је осећао само чудну тескобу у којој нема места за сан. Се- тио се оних вечери кад је у раној младости читао филозофе и мистичаре. Свет је постојао само онолико колико би му он дозволио. Да ли га је живот надиграо? Како се догодило да је сада тако наивно заточен у њему, загледан у варке које не би опсе- ниле ни децу? Намах га спопаде стид пред самим собом од овако наивних питања. Између помисли да спреми вечеру и жеље да мастурбира одлучио се за ово друго. Није ишло. Египтолози с батеријским лампама тискали су се кроз узане лавирин- те ка гробници. Окренуо је главу од екрана и покушао да замисли Маријету. Ма- шта се увежбано покренула из дубина усамљеничке појуде. Црна хаљина која мири- ше на восак, белина благо повијеног врата, усне незнатно размакнуте. Осети удар

топлоте у образима. Није оклевао да је снажно привуче себи. Руке су прешле преко чврсте задњице, језик је пузао уз врат. Могло се чути како под длановима пуккета тканина. Режирао је сцену пажљиво, играјући се у мислима светлом и сенкама. Жена је оживљавала под његовим додирима као ситна ватра која тражи труд, дах тако одмерен да не угаси већ да извије пламсај. Морао је да јој подари и глас. Безгласан призор још није био довољан за ковитлац његове споре крви. Био му је потребан глас. Веруј у моју реч, рекла је. И он је поверовао. И чекао је. Да чује ту реч. Неку скаредну, сочну, бесрамну реч са тих усана које проповедају чисту истину.

Из маштања га је прекинула лупа олука. Као ухваћен у недељу, он поскочи и навуче панталоне. Убрзо крупне капи ударише у окна. Ветар се увлачио под кровне греде и отуда завијао, допуштајући да га у предасима замени цвилеж пса. Огрнуо је капут и изашао у двориште. Пред кућом је седео суседов теријер, прљав и мокар, очију скривених под дугом умршеном длаком. Увео га је у кућу и спустио тањир с остацима ручка на под. Собу испуни воњ покислог крзна. Осветљени само светлошћу екрана, предмети су водили тајни живот мртве природе. Ухватио је тренутак када је млада археолошкиња обазриво дотакла пиктограм на зиду. Пређе дланом преко мокрог темена размишљајући шта ће с придошлицом. Питао се види ли ишта тај чупави пас. Потом извуче чешаљ и приђе му. Животиња је била мирна и он угледа влажне пријатељске очи. Свет је почео да се помаља из таме, сасвим нов и невин, још без речи којима се верује. Чешљао је пса и плакао.